

Джулиан
БАРНС

Мъжът
с
червеното
палто

Превела от английски
НАДЕЖДА РОЗОВА

ОБСИДИАН
СОФИЯ

През юни 1885 г. в Лондон пристигат трима французи. Единият е принц, другият е граф, а третият – човек с обикновен произход и италианска фамилия. Впоследствие графът е описал целта на пътуването им като „пазаруване за духа и окото“.

А бихме могли да започнем и от Париж предишното лято, с Оскар и Констанс Уайлд по време на медения им месец. Оскар чете наскоро издаден френски роман и въпреки личния повод на пътешествието с удоволствие дава интервюта за пресата.

Или да започнем с един куршум и с пушката, която го е изстреляла. Обикновено този подход върши работа: според непоклатимо драматургично правило, ако в първо действие на сцената виси пушка, то в края на пиесата тя непременно ще гръмне. Но коя пушка и кой куршум? По онова време ги е имало в изобилие.

Можем дори да започнем от Кентъки отвъд океана през 1809 г., когато Ифръм Макдауъл, потомък на шотландски и ирландски имигранти, оперирал някоя си Джейн Крофорд, за да отстрани киста на яйчника ѝ, пълна с петнайсет литра течност. Поне тази нишка от сюжета има щастлив край.

Или от онзи мъж, който лежи на леглото си в Булон-сюр-Мер – може би със съпругата си, може би сам – и се

чуди какво да направи. Не, не е точно така: бил е наясно какво да направи, просто не е знаел кога и дали ще успее да извърши онова, което е искал.

А можем да започнем съвсем прозаично – с палтото. Освен ако не е по-удачно да го наречем халат. Червен – по-точно, ален, – дълъг до глезена, а изпод него на китките и шията се показва бял ленен рюш. Отдолу брокатен чехъл добавя към композицията малко жълто и синьо.

Само че не е ли несправедливо да започнем с палтото вместо с човека, който го е облякъл? Тъкмо заради това палто обаче, и по-точно, заради начина, по който е изобразено, помним този човек, ако изобщо го помним. Как ли би се почувствал той? Облекчен, развеселен, малко обиден? Зависи как тълкуваме характера му от дистанцията на времето.

Но това палто напомня на друго, нарисувано от същия художник. С него е облечен красив младеж от почтено или поне видно семейство. Макар да позира на най-прочутия портретист на епохата, младежът не изглежда щастлив. Времето е меко, но палтото, което са го помолили да облече, е от плътен туид и не е подходящо за сезона. Моделът се оплаква на художника от избора на дрехата. Художникът отговаря, но са ни известни само думите му и не можем да преценим дали тонът е леко шеговит, професионално властен или заповедно надменен: „Не сте важен вие, важно е палтото“. Истината е, че и червеният халат, и въпросното палто стават по-паметни от хората, които са ги облекли. Творбите надживяват личните капризи, родовата гордост и обществените привички, защото времето неизменно е на страната на изкуството.

И така, да продължим с осезаемото, с конкретното, с делничното – с червеното палто. Защото благодарение на него се натъкнах за пръв път на картината и на човека: през 2015 г. платното беше изложено в Националната портрет-

на галерия в Лондон, взето назаем от Америка. Преди малко нарекох палтото „халат“, но и това не е съвсем точно. Мъжът не е облечен с пижама под дрехата, освен ако дантелените маншети и яката не са на нощна риза, което изглежда слабо вероятно. Дали да не го приемем за официално манто? Притежателят му едва ли става от леглото токущо. Известно е, че картината е рисувана в късните сутрини, след което художникът и моделът обядвали заедно. Известно е също, че съпругата на модела била изумена от вълчия апетит на художника. От името на картината научаваме, че нарисуваният мъж е в дома си. И че въпросният дом е в по-наситен винен цвят: централната алена фигура се откроява на бургундско червен фон. Тежките завеси отзад са привързани с два еднакви ширита, има и трети, от различен плат, но всичко се слива с бургундско червеното на пода без видима граница. Внушението е силно театрално – и позата, и изобразителният стил излъчват наперено самодоволство.

Картината е нарисувана четири години преди споменатото пътуване до Лондон. Изобразеният на нея мъж с обикновен произход и италианска фамилия е на трийсет и пет години, красив, с брада, отправил самоуверен поглед над дясното рамо на зрителя. Той е мъжествен, но слаб и постепенно, след първоначалното впечатление от картината, когато бихме си помислили: „Важно е палтото“, осъзнаваме, че всъщност не е. По-важни са ръцете. Лявата е върху хълбока, а дясната – на гърдите. Пръстите са най-изразителният детайл от портрета. Всеки е в различно положение: изпънат, леко свит, напълно свит. Ако трябва да отгатнем професията на мъжа, бихме го взели за виртуозен пианист.

Дясната му ръка е на гърдите, а лявата – на хълбока. Или става дума за скрит намек: дясната ръка е върху сърцето, а лявата – до слабините. Дали пък отчасти намерението на художника не е било такова? Три години по-късно той рисува портрет на жена от висшето общество, който скандализира Салона. (Възможно ли е изобщо Париж от Бел епок да бъде скандализиран? И още как, освен това може да

бъде не по-малко двуличен от Лондон.) Дясната ръка опипва нещо, което, изглежда, е клуп, закачен на копче. Пръстите на лявата ръка са пъхнати под двойно препасания на кръста шнур, който напомня на ширита върху завесата от фона. Шнурът е вързан на сложен възел, от който един върху друг висят два едри пискюла. Увиснали са точно под слабините като ален бичи penis. Нарочно решение на художника? Няма как да знаем. Той не е оставил обяснение за картината. Бил е лукав, но великолепен майстор; рисувал тъкмо великолепието и не се боял от полемиката, всъщност тя дори го примамвала.

Позата е благородна и решителна, а ръцете я правят посложна и нюансирана. Оказва се, че не принадлежат на концертиращ пианист, а на лекар, на хирург, на гинеколог.

А аленият камшик от бичи penis? Всяко нещо с времето си.

И така, да започнем с онова посещение в Лондон през лятото на 1885 г.

Принцът е Едмон дьо Полиняк.

Графът е Робер дьо Монтеско-Фезансак.

Мъжът с обикновен произход и италианска фамилия е д-р Самюел Жан Поци.

Първата им покупка за духа са билети за Хенделовия фестивал в Кристалния дворец, където слушат ораторията „Израил в Египет“ в чест на двестагодишнината от раждането на композитора. Полиняк отбелязва: „Изпълнението предизвика колосално въздействие. Четирите хиляди музиканти устройха кралски празник на *le grand* Хендел“.

Тримата посетители носят препоръчително писмо от Джон Сингър Сарджънт, художника на „Д-р Поци у дома“. Писмото е адресирано до Хенри Джеймс, който видял картината в Кралската академия през 1882 г. и когото Сарджънт рисува с цялото си умение години по-късно, през 1913 г. Тогава писателят е на седемдесет.

Писмото започва така:

„Д-р Поци у дома“, Джон Сингър Сарджънт (1881)

Скъпи Джеймс,

Помня как веднъж споменахте, че гостуването на някой и друг французин в Лондон е приятно разнообразие за Вас, затова проявявам дързостта да Ви представя двама мои приятели. Единият е д-р С. Поци, мъжът с червеното палто (невинаги), личност с блестящ ум, а другият е Монтескьо, уникален свръхчовек.

Странно, че това е единственото запазено писмо на Сарджънт до Хенри Джеймс. Художникът явно не знае, че и Полияк ще се присъедини към двамата – допълнение, което сигурно е заинтригувало и зарадвало Джеймс. А може би не. Пруст твърди, че принцът приличал на „изоставена тъмница, превърната в библиотека“.

По онова време Поци е на трийсет и осем, Монтескьо – на трийсет, Джеймс – на четиресет и две, а Полияк – на петдесет и една.

Джеймс от два месеца е наел вила на възвишението Хампстед Хийт и предстои да се върне в Борнмът, но отлага отпътуването си. Отделя два дни, 2 и 3 юли 1885 г., за да забавлява тримата французи, които, както пише впоследствие, „копнеят да опознаят естетизма на Лондон“.

Биографът на Джеймс, Лион Едъл, описва Поци като „лекар на висшето общество, колекционер на книги и много културен събеседник“. Темата на разговорите не е известна, колекцията от книги отдавна се е разпиляла, останал е само лекарят на висшето общество. С червеното палто (невинаги).

Принцът и графът са от старо аристократично потекло. Графът твърди, че е от рода на мускетаря Д'Артанян и че дядо му бил адютант на Наполеон. Бабата на принца пък била близка приятелка на Мария Антоанета, баща му бил министър-председател на правителството на Шарл X и автор на Юлските ордонанси, чийто дух на абсолютизъм предизвиква Френската революция от 1830 г. Когато на власт идва новото правителство, бащата на принца е осъден на „гражданска смърт“ – лишаване от граждански права – и